

Sag C-745/19

Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement

Dato for indlevering:

10. oktober 2019

Forelæggende ret:

Sofiyski rayonen sad (Bulgarien)

Afgørelse af:

25. september 2019

Sagsøgere:

PH

OI

Sagsøgt:

»Eurobank Bulgaria« AD

Hovedsagens baggrund

Søgsmål med påstand om tilbagebetaling af de variable renter af en låneaftale, som to forbrugere har betalt, og om hvilke de hævder, at de er fastsat ved en urimelig metode, subsidiært om tilbagebetaling af en del af disse renter.

Genstand og retsgrundlag for anmodningen om præjudiciel afgørelse

Fortolkning af artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 med hensyn til følgerne af, at muligvis urimelige kontraktvilkår i en forbrugerftale ikke finder anvendelse på de dele af aftalen, der ikke er direkte berørt af de angiveligt urimelige kontraktvilkår.

Præjudicielle spørgsmål

1. Kan den nationale ret, såfremt det viser sig, at et kontraktvilkår om ensidig ændring af rentesatserne i en låneaftale indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger er urimeligt, lægge til grund, at den rente, der var forfalden ifølge aftalen, blev sat til det beløb, der var fastsat på tidspunktet for udbetalingen af lånet (på trods af, at der var aftalt andet i den oprindelige aftale)?
2. Såfremt det første spørgsmål besvares benægtende, kan den nationale ret, hvis der foreligger et urimeligt kontraktvilkår, der ikke fastsætter den variable rentesats efter en lovlige metode, da overhovedet tilkende renter?
3. Hvorledes indvirker det forhold, at forbrugeren under den løbende tilbagebetaling af lånet har samtykket i anvendelsen af en metode til fastsættelse af rentesatsen, som ikke indeholder nogen urimelige kontraktvilkår, på besvarelsen af de to første spørgsmål?

Den Europæiske Unions retsforskrifter og retspraksis

Artikel 6, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT L 95, s. 29).

Domstolens dom af 14. juni 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 65).

Domstolens dom af 30. maj 2013, Asbeek Brusse og de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341).

Nationale retsforskrifter

Zakon za zadalzheniata i dogovorite (lov om forpligtelser og kontrakter, herefter »ZZD«)

Ifølge ZZD's artikel 26, stk. 4, medfører ugyldigheden af enkelte dele ikke, at aftalen er ugyldig, hvis der i deres sted træder lovbestemmelser, der er automatisk gyldige, eller hvis det kan formodes, at retshandlen ville være blevet indgået også uden de ugyldige dele.

I henhold til ZZD's artikel 365 afslutter parterne en påbegyndt retstvist ved forlig eller hindrer, at der indledes en retstvist, idet de giver hinanden indrømmelser; i henhold til ZZD's artikel 366 er indgåelse af en forbudt aftale ugyldig, også selv om parterne var enige om dens ugyldighed.

Zakon za zashtita na potrebitelite (lov om forbrugerbeskyttelse, herefter »ZZP«, i kraft siden 10. maj 2006)

Artikel 146. 1. Urimelige kontraktvilkår i aftaler er ugyldige, medmindre de er individuelt forhandlet.

3. Det forhold, at nogle vilkår er individuelt forhandlet, udelukker ikke anvendelsen af dette kapitel på den øvrige aftale.

5. Eksistensen af urimelige kontraktvilkår i en forbrugeraftale medfører ikke, at denne er ugyldig, hvis aftalen også uden disse kontraktvilkår godt kan bestå.

Artikel 147. 1. Kontraktvilkår i aftaler, der tilbydes forbrugere, skal være affattet klart og entydigt.

2. Hvis der er tvivl om betydningen af et bestemt vilkår, gælder den for forbrugeren gunstigste fortolkning.

Zakon za potrebitelskia kredit (lov om forbrugerkredit, herefter »ZPK«, i kraft siden 1. maj 2010)

Denne lov indeholder visse krav til gyldigheden af aftaler om forbrugerkredit, fra og med juli 2014 også med hensyn til den metode, som långiveren anvender til fastsættelse af en referencerentesats. I henhold til § 5 i overgangsbestemmelserne og de afsluttende bestemmelser til denne lov gælder bestemmelserne ikke for aftaler om forbrugerkredit, der er indgået før lovens ikrafttræden.

Grazhdanski protsesualen kodeks (den civile retsplejelovbog, herefter »GPK«)

I henhold til GPK's artikel 280 kan der til prøvelse af appeldomme, i hvilke retten har truffet en afgørelse i strid med fortolkningsafgørelser truffet af Varhoven kasatsionen sad (øverste kassationsdomstol, herefter »VKS«), i strid med dennes retspraksis eller i strid med domme afsagt af Domstolen, iværksættes kassationsappel ved VKS. Som regel træffer VKS selv afgørelse om sagen og hjemviser den kun, hvis processuelle handlinger er påkrævet. Ved hjemvisning begynder sagen ved den retsstridige handling, som har medført ophævelsen af afgørelsen. VKS' anvisninger vedrørende anvendelse og fortolkning af lovene er bindende for den ret, som sagen er hjemvist til.

I afgørelse nr. 92/9.9.2019 fastslog VKS, at den ugyldighed, der kan udledes af ZZP's artikel 146, stk. 1, af et aftalt vilkår i en bankkreditaftale, som berettiger den kreditgivende bank til ensidigt at ændre rentesatsen for lånet ved at ændre den interne basisrentesats, ikke medfører, at også den i samme vilkår indeholdte aftale om betaling af en kontraktrente, der består af summen af bankens interne basisrentesats på tidspunktet for underskrivelsen af aftalen, angivet nøjagtigt (i procent), og et kontraktligt tillæg, er ugyldig.

Også i afgørelse nr. 198/18.1.2019 – i en lignende sag, i hvilken et vilkår i låneaftalen fastsatte rentesatsen som variabel, bestående af to komponenter, en fast og en variabel, og den variable komponent blev fastsat efter bankens interne regler, og rentesatsens konkrete størrelse på tidspunktet for indgåelsen af aftalen

blev angivet i form af et fast tal – fandt VKS, at en ensidig ændring af rentesatsen på bankens forlangende ikke var lovlig. Her hjemviste VKS imidlertid sagen til appelretten (anden retsinstans) med den anvisning, at størrelsen af de rater, der skulle betales i henhold til aftalen, skulle fastslås ved den nye behandling af sagen under anvendelse af den faste rentesats, der var angivet som talværdi i det pågældende vilkår.

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne

- 1 Den 16. oktober 2007 indgik sagsøgerne en aftale med sagsøgte om et lån til opførelse af et hus på 45 000 EUR, som skulle udbetales i to trin og tilbagebetales i 252 lige store månedlige rater.
- 2 I henhold til aftalen skulle sagsøgerne betale en årlig rente svarende til den såkaldte »basisrentesats«, som sagsøgte havde fastsat for denne type lån, med fradrag af 0,15%. På tidspunktet for indgåelsen af aftalen udgjorde basisrentesatsen 6,35%. Aftalen fastslog udtrykkeligt, at bankens basisrentesats ikke kunne forhandles og ændringer af den var bindende for parterne med omgående virkning.
- 3 De interne bankregler bestemmer, at basisrentesatsen fastsættes af en særlig afdeling – Udvalget (Komiteen) til Forvaltning af Aktiver og Passiver (KFAP). De interne regler indeholder ikke nogen bestemt formel til beregning af denne rente, men angiver hertil blot nogle faktorer uden at bestemme vægtingen af den enkelte faktor.
- 4 Med afgørelser truffet af KFAP den 24. maj 2008, den 24. juli 2008, den 16. oktober 2008, den 24. juni 2011 og den 24. oktober 2012 ændredes rentesatsen for sagsøgernes lån og udgjorde henholdsvis 6,55%, 7,05%, 7,8%, 8,05% og 7,8%. Fra og med 2012 betalte sagsøgerne nogle af raterne for sent.
- 5 Den 1. december 2014 indgik parterne en tillægsaftale om ændring af låneaftalen. I tillægsaftalen blev det skyldige beløb fastslået efter bankens beregninger, og det bestemtes, at rentesatsen fremover skulle beregnes som summen af referencerentesatsen, seks måneders EURIBOR og et fast tillæg. På tilsvarende måde gik man frem i to yderligere aftaler af 26. maj 2015 og af 24. februar 2017.

De væsentligste argumenter, procesdeltagerne har fremført i hovedsagen

- 6 Sagsøgerne har nedlagt påstand om tilbagebetaling af renter for perioden fra 2. maj 2012 til 2. december 2014, som de anser for at have betalt uden at skyldte dem, da de var fastsat på grundlag af urimelige kontraktvilkår.
- 7 De har krævet alle betalinger af kreditrente i den angivne periode tilbagebetalt. Som begrundelse for kravet har de gjort gældende, at den metode, banken

anvender til fastsættelse af rentesatsen, har været urimelig. Derfor har hele vilkåret om kontraktrenten ingen virkning, og der skyldes ingen rente for lånet.

- 8 Subsidiært har de nedlagt påstand om tilbagebetaling af en sum, der skal beregnes ved anvendelse af den rentesats, der oprindeligt var angivet i aftalen for deres lån. På dette punkt støtter de sig til den fremherskende opfattelse i bulgarsk retspraksis, ifølge hvilken det gælder, at når den måde, den variable rente er fastsat på, blev aftalt ulovligt i aftalen, mens aftalen udtrykkeligt angiver rentens størrelse ved udbetalingen af lånet som talværdi, skal denne rentesats, der er angivet som talværdi i aftalen, anvendes som gældende for aftalens samlede varighed.
- 9 Sagsøgte har gjort gældende, at kontraktvilkårene er blevet individuelt forhandlet (et spørgsmål, som den nationale ret skal tage stilling til under sagen). Subsidiært har sagsøgte gjort gældende, at disse ikke er urimelige.

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

- 10 I den foreliggende sag kan vilkåret om ændring af rentesatsen måske være urimeligt med hensyn til forudsætningerne for ændringen, men det kan ikke anses for urimeligt med hensyn til fastsættelsen af rentesatsens størrelse på tidspunktet for indgåelse af aftalen. Hvis den forelæggende ret fulgte den fremherskende mening inden for retspraksis og fastsatte en fast rentesats for låneaftalen, ville den erstatte hensigten hos parterne, der udtrykkeligt har aftalt en variabel rentesats. At erstatte parternes hensigt med noget andet kan i sig selv fortolkes som en handling til skade for forbrugeren.
- 11 Der foreligger her en konflikt mellem to anerkendte retsprincipper inden for EU-retten. På den ene side skal retten i henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 opretholde de dele af aftalen, der ikke er berørt af de urimelige kontraktvilkår. Denne regel garanterer parternes aftalefrihed. På den anden side kræver Den Europæiske Unions Domstol i dommen Banco Español de Crédito (C-618/10) og i dommen Asbeek Brusse og de Man Garabito (C-488/11) af den nationale ret, at den erstatter den formelle balance mellem parterne med en reel balance, idet den løser forbrugeren fra de kontraktvilkår, der er til skade for denne.
- 12 Den Europæiske Domstols praksis vedrørende låneaftaler med variabel rentesats kræver en præcisering. Problemet opstår, når rentesatsen består af to komponenter, en fast og en variabel, og når den variable komponent ikke er et almengyldigt børsindeks, men fastsættes af långiver på grundlag af en række faktorer. I disse tilfælde, i hvilke den variable komponent hverken er baseret på en konkret formel eller på en række objektive faktorer med klar vægning, opfylder rentesatsen i aftalen ikke kravet om retfærdighed.
- 13 Spørgsmålet begrænser sig til, inden for hvilke grænser det er tilladt at erstatte partsautonomien i henhold til de to nævnte principper.

- 14 Det skal desuden undersøges, om det er tilladt, at forbrugeren giver sit samtykke til gyldigheden af et muligvis urimeligt kontraktvilkår i forbindelse med en efterfølgende retmæssig ændring af aftalen med en erhvervsdrivende, og herunder skal der tages stilling til spørgsmålet om, hvorvidt en sådan individuel aftale fører til bortfald af rettens forpligtelse til at løse forbrugeren fra dennes binding til det oprindelige, muligvis urimelige kontraktvilkår, som denne havde accepteret, når forbrugeren efter individuelle forhandlinger med den erhvervsdrivende, hvor der blev indgået en fuldt gyldig aftale uden urimelige kontraktvilkår, har indvilget i dets gyldighed.
- 15 Ved den slags ændringer i en aftale når parterne normalt til enighed om to ting: om størrelsen af den allerede eksisterende forpligtelse (der er berørt af virkningen af et muligvis urimeligt kontraktvilkår) og om en ny fremgangsmåde ved fastsættelsen af de forpligtelser, der hidrører fra lånet (i den foreliggende sag gøres der ingen urimelige kontraktvilkår gældende vedrørende disse). Det er uklart, om og hvorledes ugyldigheden af det ene aftalepunkt (om fastsættelse af størrelsen af det skyldige beløb) berører ugyldigheden af det andet (om bestemmelsen af en ny metode til beregning af renten).
- 16 Med hensyn til spørgsmålet om, hvorledes renten fastsættes i forbindelse med en variabel rente, som der oprindeligt er indgået en urimelig aftale om, er der fire mulige løsninger.
- 17 For det første vil retten kunne omdanne renten til en fast rente. Denne løsning er imidlertid i strid med forbrugeren udtrykkelige vilje. Den eneste mulighed for at lade forbrugeren nyde godt af et gunstigere renteniveau på markedet, består i efter en førtidig tilbagebetaling af lånet at opnå finansiering fra en anden erhvervsdrivende. Denne løsning rummer den fare, at den erhvervsdrivende långiver vil foretrække at anvende urimelige kontraktvilkår om renteændring, da de forbrugere, der ikke kræver deres ret, skal betale højere renter, mens de forbrugere, der påberåber sig de urimelige kontraktvilkår, forbliver forpligtede til i det mindste at betale renter til den i aftalen oprindeligt angivne rentesats. Dermed ville den erhvervsdrivendes fortjeneste være sikret.
- 18 For det andet kunne man antage, at forbrugeren i forbindelse med urimelige kontraktvilkår om bestemmelsen af en ny metode til beregning af en variabel rentesats kun forblev forpligtet til at betale den faste komponent af renten. Denne variant svarer til parternes vilje og kommer den standard nærmest, der er anført i dommen Banco Español de Crédito (C-618/10) og i dommen Asbeek Brusse og de Man Garabito (C-488/11): Retten erstatter ikke parternes vilje, men »stryger« den del, der muligvis er urimelig. Denne løsning er acceptabel, for så vidt som den sanktionerer den långiver, der handler ulovligt. Men den er ikke gennemførlig, hvis den faste komponent af renten, som i den foreliggende sag, er negativ med -0,15%.
- 19 For det tredje kunne man antage, at forbrugeren, når en variabel rentesats er fastsat på den måde, på grund af urimelige kontraktvilkår slet ikke skylder nogen

rente. Det er den mest afskrækkende løsning for uhæderlige erhvervsdrivende. På den anden side omdanner den låneaftalen til et middel til gratis finansiering. Det er problematisk ved denne løsningsmodel, at retten får mulighed for at fritage visse personer for deres forpligtelser, hvis den går for liberalt til værks, når den erklærer sådanne kontraktvilkår for ugyldige.

- 20 For det fjerde kan den nationale ret erstatte den urimelige aftale om en variabel rentesats med et eller andet renteindeks, f.eks. de lovbestemte renter eller den gennemsnitlige markedsrente for et lån af samme størrelse med samme sikkerhed og samme tilbagebetalingsfrist. Denne løsningsmodel tager intet hensyn til parternes vilje og bevirker, at rettens vilje træder i dennes sted.
- 21 Med hensyn til spørgsmålet om følgerne af en efterfølgende ændring af en forbrugerftale med urimelige kontraktvilkår lægger den forelæggende ret ligeledes til grund, at der er flere mulige løsninger.
- 22 For det første kunne man tænke sig en løsning gående ud på, at parternes aftale om at erstatte et urimeligt kontraktvilkår med et ikke-urimeligt, som skal have virkning for fremtiden, ikke berører aftalens manglende gyldighed i den del, der er mangelbehæftet som værende urimelig. Ved denne løsning ville forbrugeren ikke være bundet til denne aftale, der er indgået til hans fordel, i det omfang denne ændring stiller ham ringere end i det tilfælde, hvor det urimelige kontraktvilkår på intet tidspunkt af aftalens gyldighed havde haft virkning for ham. Denne løsning styrker retsinstituttets funktion som sanktion i forbindelse med urimelige vilkår. Opstillingen af en sådan regel ville til gengæld afholde erhvervsdrivende fra frivilligt at forbedre forbrugernes stilling og skabe forudsætninger for et voksende antal retstvister.
- 23 For det andet kunne man forestille sig, at den ændring af det urimelige kontraktvilkår i den pågældende aftale, ved hvilken forbrugeren erklærer sig beredt til at overtage en del af følgerne af aftalen mod, at aftalen bringes i overensstemmelse med loven, fuldstændigt afhjælper de for forbrugeren ugunstige følger. Denne løsning ville svare til den regel, at individuelt forhandlede kontraktvilkår i en aftale aldrig er urimelige, samt til princippet om parternes autonomi. Den ville imidlertid sætte en mindre velinformeret part i en situation, hvor denne kunne skade sine egne interesser uigenkaldeligt. Derimod ville det være forsvarligt at antage, at det er muligt at afhjælpe aftalen på denne måde, hvis forbrugeren udtrykkeligt afgiver erklæring om at være bekendt med, at der forelå et urimeligt kontraktvilkår.
- 24 For det tredje ville gyldigheden af aftaler om en ændring af aftalen, hvorved de urimelige kontraktvilkår ændres, kunne opretholdes, men kun delvis. I så fald skulle den nationale ret fastslå, hvilken gyldighed aftalen havde haft uden de urimelige kontraktvilkår indtil ændringstidspunktet. Fra det tidspunkt, hvor en retmæssig aftaleændring er indgået, er det imidlertid den vilje hos parterne, der ikke udviser nogen mangler, der skal anvendes. Denne fremgangsmåde er afbalanceret og beskytter både parternes vilje og forbrugers interesser. Den ville

dog ikke kunne gennemføres, hvis det måtte antages, at forbrugeren slet ikke skylder nogen rente, for så vidt som der oprindeligt er indgået en låneftale med urimelige kontraktvilkår, som fastlægger den måde, en variabel rentesats skal fastsættes på.

ARBEJDSDOKUMENT